

2008-ban az alapfokú egészségügyi ellátásban 3 háziorvos és 1 házi gyermekorvos dolgozott, munkájukat 3 körzeti nővér és 3 védőnő segítette. Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra átlagosan 1552 lakos jutott, 271-gyel kevesebb, mint a megye városaiban átlagosan. 2008-ban a városban egy gyógyszertár üzemelt.

Tápiószelén 2008-ban a szociális gondoskodás keretében étkeztetésben 27 fő részesült, házi segítségnyújtást 9 fő, jelzőrendszeres otthoni segítséget 29 fő részére szerveztek. A településen működő családsegítő szolgálat munkáját 176 rászoruló vette igénybe.

A város további fejlődését szolgálja a 16 tantermes iskola és települési könyvtár jelenleg is folyó építése. Az egészségház bővítése a későbbiekben lehetőséget nyújt – az alapellátás mellett – a járóbeteg-szakellátás helyben történő biztosításához. Az egészségügyi ellátás fejlesztése érdekében az önkormányzat újabb háziorvosi körzet kialakítását határozta el. A közcsatorna-hálózat kiépítését a térség településeinek összefogásával, pályázati pénzeszközök igénybevételével kívánják elérni. Az önkormányzat a belterületi közúthálózat- és járdaépítést, illetve a kül- és belterületi közlekedés racionalizálását is kiemelt feladatnak tekinti.

Zsámbék

A város Budapesttől 25 kilométerre északnyugatra, a Budai-hegység és a Gerecse közötti térségben, a Nyakas-hegy déli lábánál terül el. Területének nagyobb részét a Zsámbéki-medence lösz borította, 150–200 méter magasan fekvő, enyhén lejtő dombháta foglalják el. Határos Komárom-Esztergom és Fejér megyével. A falu neve a latin Sambucus (bodza) szóból ered.

A település közúton az M1-es autópályáról és az 1-es számú főútról, illetve Páty, Tök, Mátyás és Szomor felől alsóbbrendű utakról is megközelíthető. Vasútvonal nem érinti, a legközelebbi vasútállomás Herceghalmon van.

A városban és környékén talált régészeti leletek (obszidián balta, agancskapka, kőedény) azt bizonyítják, hogy már tízezer évvel korábban is lakott hely volt. A későbbi korokból számos kelta, római és avar lelet került elő. A korai vaskorból egy kis szobrot és egy bronzveretekkel díszített háromfogatú postakocsit találtak, amit a Magyar Nemzeti Múzeumban őriznek. A legutóbbi ásatások tanúsága szerint már az 1050-es években kőtemplom állt itt, amelyet a következő században tovább bővítettek. A középkori Zsámbék történetének legjelentősebb korszaka az államalapítást követő első századokra tehető, amikor egyházi és világi székhely volt. Fejlődését nagyban segítette, hogy az akkori Esztergom és Fehérvár között használt útvonal felezési pontján helyezkedett el, így forgalmas csomópontnak számított. A település először a III. Béla király feleségének kíséretében érkezett Aynard lovagé lett, leszármazottai 1220 körül építették a késő román kori gótikus, háromhajós bazilikát, amely jelen állapotában is a magyar építészettörténet egyik legjelentősebb emléke. Mellette emelkedett a mára már szintén csak romjaiban látható kolostor, amely a premontrei rend otthona volt. Első írásos említése 1258-ból származik, amelyben IV. Béla megerősítette a Smaragd nemzetségnek a Zsámbékon alapított premontrei monostora számára tett adományokat. Zsigmond király a települést 1398-ban Maróthi Jánosnak adományozta. 1467-ben Mátyás király a falut mezővárosi rangra emelte, majd közvetlenül a halála előtt fiának, Corvin Jánosnak ajándékozta. 1475-ben a kolostort a király pápai engedéllyel a Pálos rendnek adta. A birtokot a XVI. század elején az egri püspök, majd Keglevich Péter és Werbőczy István szerezte meg. Zsámbékot 1541-ben foglalták el a törökök, és 145 éven keresztül birtokolták. Vára a XVI–XVII. században a végvári rendszer egyik fontos tagja volt, 50–300 fő közötti török várórség állomásozott itt. A falu ebben a korban végig lakott maradt, bár a végvári harcok miatt népessége 1581-ben 39 főre fogyatkozott. E kor

emlékét őrzi a magyarországi török építészet egyik ritka emléke, a település közepén található Törökkút. Buda felszabadítása után 1689-ben a Zichy család vásárolta meg a zsámbéki birtokot, és a harcokban megrongálódott vár helyén 1710 körül felépítette az emeletes saroktoronyokkal díszített kora barokk várkastélyt. A török idők alatt elpusztult vagy elmenekült népesség pótlására a Zichyek végvári hajdúkatonaikat és németeket (1722-ben 130 és 1744-ben 15 családot) telepítettek le. A település ezután látványos fejlődésnek indult, 1728-ban 189, míg 1760-ban már 226 adózó családot jegyeztek fel, a korabeli írásos dokumentumokban pedig következetesen mezővárosnak nevezték. 1763. június 28-án erős földrengés rázta meg Zsámbékot, ami hatalmas károkat okozott az épületekben, a kolostor teljesen elpusztult, és a bazilika falai is nagyrészt ekkor omlottak le. Az 1770-es úrbéri rendezéskor 97 jobbágytelken 202 jobbágyot és 77 zsellért írtak össze, a birtokaprózódás következtében számuk 1828-ban 188-ra, illetve 319-re emelkedett. Az 1848-as jobbágyfelszabadítás után az 5–100 holdas középparaszti birtokok aránya kétharmadot, a 100 hold feletti nagybirtokoké 18%-ot, az 5 hold alatti törpebirtokoké pedig 16%-ot tett ki. A településen élők többsége az 1950-es évekig főként gabonatermesztéssel, szőlő- és gyümölcstüvelvények művelésével, valamint állattenyésztéssel foglalkozott. A helyi ipar súlya nem volt számottevő, bár 1909-ben két cipőgyár működött, a két világháború között pedig gombgyártás is folyt a településen. A munkavállalók egy kisebb hányada már az I. világháború után Budapesten dolgozott, az 1950-es évektől számuk jelentősen emelkedett. A II. világháború után a településen élő német ajkú lakosság túlnyomó többségét Németországba telepítették. Helyükre a Csallóközből és a Garam vidékéről felvidéki magyarok érkeztek, illetve a Jászságból és a Kiskunságból költöztek ide családok.

A város bővelkedik természeti, műemléki és múzeumi látványokban; a Zsámbéki-medence keleti szélé felől érkező páratlan látvány fogadja a látogatót, már távolról szembetűnik a Romtemplom és a Zichy-kastély épületegyüttese. A Nyakas-hegy vonulata és az oldalán elterülő szőlők és gyümölcsösök, a köztük elhelyezkedő épületekkel egyedi jelleget adnak a tájnak. A települést délről a Békás-patak kerüli el, összegyűjtve a medencében csordogáló kisebb vízfolyások vizét is, melyek a múlt század közepéig vizimalmot hajtottak. A településre érve pillanthatjuk meg az 1754-ben felszentelt barokk plébániatemplomot, mellette az 1791-ben épült emeletes napórás iskola található. A Törökkút forrásából táplálkozik a Zárdakert parkjának kicsiny tava. A városban járva számos felújított parasztházat láthatunk, ezek egyikében találjuk az ország egyetlen lámpamúzeumát. A települést Szomor irányában elhagyva a korábban katonai bázisként szolgáló helyszínen tekinthető meg a földi telepítésű magyar légvédelmi múzeum.

Zsámbék népessége az 1870-es népszámlálás idején 3486 fő volt. A következő évtizedekben a népesség száma – kisebb ingadozásoktól eltekintve – folyamatosan emelkedett, 1941-ben már 4525 főt írtak össze. A település lélekszámának alakulásában jelentős törést okozott, hogy 1946-ban a svábok többségét (3612 főt) Németországba telepítették, így az 1949-es népszámláláskor csupán 2606 főt regisztráltak. A népesség száma az 1950-es évektől folyamatosan növekedett, a II. világháború előtti lélekszámot azonban csak az ezredforduló után érte el. Zsámbék lakónépessége az utolsó népszámlálás óta 16%-kal gyarapodott, ami főként az időszak valamennyi évét jellemző pozitív vándorlási különbözetnek köszönhető. 2009. január 1-jén a településen 5284-en éltek.

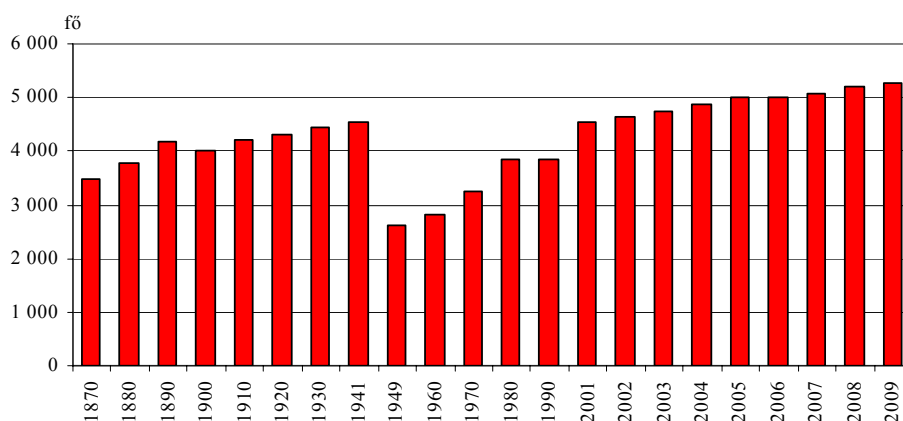
Lélekszáma alapján Zsámbék a 44. Pest megye 48 jelenlegi városa között, népsűrűsége 157 fő/km², 167 fővel kevesebb, mint a megye városaiban átlagosan.

A népesség korösszetétele a gyermekkorú, illetve az időskorú népesség vonatkozásában eltér a megye városainak átlagától. 2009 elején a település népességéből a 0–14 évesek 18%-os, a 65 évesek és idősebbek pedig 12%-os arányban voltak jelen, szemben a városok 17, illetve 14%-os részesedésével. Száz gyermekkorú lakosra 66 időskorú jutott, 15-tel kevesebb, mint a megye városaiban átlagosan. A településen ezer férfira 1099 nő jutott, 10-zel több, mint a városi átlag.

2008 végén Zsámbékon 677 vállalkozást regisztráltak. A 336 társas vállalkozás 57%-a korlátolt felelősségű társaság, 38%-a betéti társaság volt. A társas vállalkozások által foglalkoztatottak száma 4 vállalkozás esetében haladta meg a 49 főt. Az összes regisztrált vállalkozás háromtizede az

ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás, minden hatodik a kereskedelem, javítás és minden tizedik a mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás nemzetgazdasági ágban tevékenykedett. A kereskedelem, javítás és a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás gazdasági ágakban összesen 163 vállalkozást tartottak nyilván. A városban 89 kiskereskedelmi üzlet (ebből 29 ételmeiszterület) és 35 vendéglátóhely működött. A településen 96 magánszálláshely állt a vendégek rendelkezésére.

*A népesség számának alakulása**

*1960-ig jelenlét, 1970-től lakónépesség.

A 2001. évi népszámláláskor Zsámbékon a foglalkoztatottak száma 1800 fő volt, népességen belüli arányuk (39%) nagyobb a megye városainak átlagánál. A munkanélküliek (2,8%) és az inaktívak (26%) aránya kisebb, az eltartottaké pedig (32%) nagyobb volt az átlagosnál.

1. táblázat

A regisztrált vállalkozások száma és megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint, 2008. december 31.

Ágazati kód	Gazdasági ág	A regisztrált vállalkozások	
		száma	aránya, %
	Összesen	677	100,0
	Ezen belül:		
A, B	mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	70	10,3
C–E	ipar	61	9,0
F	építőipar	65	9,6
G	kereskedelem, javítás	113	16,7
H	szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	50	7,4
I	szállítás, raktározás, posta, távközlés	20	3,0
K	ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	206	30,4

Zsámbékon 2009. január 1-jén 1640 lakást regisztráltak, 100 lakásra átlagosan 322 lakos jutott, 50-nel több, mint a megye városaiban átlagosan. A lakásállomány növekedésének üteme lassult, az utolsó népszámlálás óta eltelt időszakban a lakások száma 14%-kal nőtt, míg a két népszámlálás közötti időszakban a növekedés ennek közel a duplája volt.

A 2001. évi népszámláláskor a település lakásállományának közel héttizede volt összkomfortos, 15%-a komfortos, 4,1%-a félkomfortos, a komfort nélküli és a szükséglakások aránya egyaránt 6,5%-ot tett ki. Az összkomfortos lakások aránya magasabb, a többi komfortfokozaté alacsonyabb volt, mint a megye városaiban átlagosan.

2. táblázat

A lakásállomány főbb adatai

Megnevezés	1970.	1980.	1990.	2001.	2009.
	január 1.			február 1.	január 1.
Lakásállomány	783	1008	1139	1441	1640
Ezen belül %-ban:					
1 szobás	40,1	21,2	12,0	8,0	..
2 szobás	46,0	47,1	39,9	30,1	..
3 és több szobás	13,9	31,6	48,1	61,9	..
A lakásállomány indexe (előző időpont=100,0)	–	128,7	113,0	126,5	113,8
100 lakásra jutó lakos	416	376	333	315	322

2008 végén Zsámbék vezetékös infrastruktúrális ellátottsága – a megye városainak átlagához képest – kedvező volt. A közüzemi vízhálózathoz – öt lakás kivételével – minden lakás csatlakozott. A közesatornához a lakások 82%-a kapcsolódott, a városokban a mutató értéke 73% volt. A háztartásokból elvezetett szennyvíz a szolgáltatott ivóvíz 87%-át képezte, 10 százalékponttal nagyobb hányadát, mint a városi átlag. A háztartási gázfogyasztók lakásállományhoz viszonyított aránya 89%-ot tett ki, ami a városokra jellemző átlaghoz közeli.

3. táblázat

Közműellátottság, 2008

Megnevezés	A közüzemi vízhálózatba	A közüzemi szennyvízesatorna-hálózatba	A háztartásokból elvezetett szennyvíz mennyisége a szolgáltatott ivóvíz %-ában	Háztartási gázfogyasztók a lakásállomány %-ában
	bekapcsolt lakások aránya, %			
Zsámbék	99,7	82,3	86,7	88,7
A megye városainak átlaga	94,3	73,2	75,7	89,8

A településen az alap- és középfokú oktatás valamennyi intézménytípusa megtalálható. A 2008/2009-es oktatási évben az óvodai nevelés két helyen, 175 óvodai férőhelyen volt biztosított, a 174 gyermek ellátásáról 16 óvodapedagógus gondoskodott. Általános iskolai oktatás két feladatellátási helyen folyt, az 599 gyermeket 58 főállású pedagógus tanította. Egy pedagógusra átlagosan 10 (a városokban 11) tanuló jutott. Egy osztályba átlagosan 20 tanuló járt, 2-vel kevesebb, mint a megye városaiban átlagosan. A középfokú oktatás keretében egy gimnáziumi, egy szakközépiskolai és egy szakiskolai feladatellátási helyen összesen 677 diák tanult. A gimnáziumba 82 tanuló, a szakközépiskolába 293 tanuló járt, a szakiskolai képzésben pedig 302 tanuló részesült. A diákok középiskolai oktatását 31 főállású pedagógus végezte, míg a szakiskolában 35 főállású pedagógus tanított. Egy pedagógusra a középiskolában 12, a szakiskolában 9 tanuló jutott. Az oktatás keretében a diákok kőműves, asztalos, géplakatos, szakács, felszolgáló és varró szak-képzésben vehettek részt.

Zsámbék korábban több évtizeden át a felsőfokú oktatásnak is otthont adott. A Zichy-kastély épületeiben 1929 és 1945 között a Szent Keresztről elnevezett Irgalmas Nővérek tanítóképző inté-

zete működött. Az 1950-es évektől mezőgazdasági szakembereket képeztek, majd 1977 és 2003 között – egy ideig a mezőgazdasági képzéssel párhuzamosan – ismét tanítóképző főiskolai oktatás folyt az épületegyüttesben. A felsőfokú képzés 2004-ben megszűnt a településen.

A Zsámbéki templom. A szerző felvétele

a műemlékké nyilvánított egykori légvédelmi rakétabázis területén elkészült színpaddal. A város életében a művelődési ház kulturaközvetítő szerepe meghatározó. A könyvtár közel 22 ezer könyvtári egységgel áll az olvasók rendelkezésére.

2008-ban az alapfokú egészségügyi ellátás keretében 2 háziorvos és 1 házi gyermekorvos tevékenykedett, munkájukat 2 körzeti nővér és 3 védőnő segítette. Egy háziorvosra és házi gyermekorvosra átlagosan 1761 lakos jutott, 58-cal kevesebb, mint a megye városaiban általában. A településen egy gyógyszertár működik.

2008-ban a város 30 férőhelyes bölcsődéjében 38 gyermeket gondoztak, a tartós és átmeneti gondozást nyújtó intézményben 10 idős embert helyeztek el. Az időskorúak nappali intézményében 18 főről gondoskodtak, szociális étkeztetést 103, házi segítségnyújtást 26 ember vett igénybe.

A város alapfokú oktatásának fejlődését szolgálja egy 200 férőhelyes új óvoda építése, a tervek szerint az intézmény jövő év szeptemberétől fogadja a gyermekeket. Az új óvoda épületének átadását követően szabaddá váló egyik épületbe a bölcsődét helyezik át. Az önkormányzat tervei között egészségház építése is szerepel, az alapellátás mellett járóbeteg-szakellátás is lesz. A közigazgatási ügyek egyszerűbb intézése érdekében a város önkormányzata okmányiroda működtetésére tett javaslatot, illetve ismét építésügyi hatósági jogkört szándékozik megszerezni.

A város kulturális élete rendkívül gazdag. A Zsámbéki Szombatok Művészeti Fesztivál első rendezvényét 1983-ban tartották. Június végétől augusztus közepéig minden szombaton egész napos programok, színházi előadások, zenei koncertek, kiállítások várták a látogatókat. A színházi előadások kezdetben a Romtemplom melletti szabadtéri színpadon zajlottak. A művészi előadások komoly szakmai elismerést szereztek, így 1995-ben – az országban nyolcadikként – Zsámbékon alakulhatott meg a hivatásos nyári színház. 2005-től új helyszínnel bővült a kulturális fesztivál,